

ভাৰতত সামাজিক পৰিৱৰ্তন আৰু বিকাশ

দ্বিতীয় খণ্ড

উচ্চতৰ মাধ্যমিক দ্বিতীয় বাৰ্ষিকৰ পাঠ্যপুথি

অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ

ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদৰ পাঠ্যপুথিৰ আধাৰত

BHARATAR SAMAJIK PARIBARTAN ARU BIKASH : A textbook of Sociology for H.S. 2nd year classes in Assamese medium, prepared by National Council of Education Research and Training (NCERT), New Delhi and translated/approved by Assam Higher Secondary Education Council.

প্ৰথম প্ৰকাশ : মাৰ্চ ২০১১

দ্বিতীয় প্ৰকাশ : জুন, ২০১৪

তৃতীয় প্ৰকাশ : জুলাই, ২০১৮

চতুৰ্থ প্ৰকাশ : মে', ২০১৯

পঞ্চম প্ৰকাশ : জুলাই, ২০২১

ষষ্ঠ প্ৰকাশ : জুন, ২০২২

© NCERT

মূল্য : ২৩০.০০

মুদ্ৰণ : 70 জি এছ এম

বেটুপাত : 150 জি এছ এম

অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদৰ

সচিবৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত

বামুণীমৈদাম, গুৱাহাটী-৭৮১০২১

মুদ্ৰক : ছান বিম, ১ শংকৰদেৱ পথ

ৰূপনগৰ, গুৱাহাটী - ৩২

সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত

- ❖ প্ৰকাশকৰ অনুমতি অবিহনে এই প্ৰকাশনৰ যিকোনো অংশৰ ছপা কৰা কাৰ্য অথবা ইলেকট্ৰনিক মাধ্যম, যান্ত্ৰিক মাধ্যম, ফটো প্ৰতিলিপি, ৰেকৰ্ডিং নাইবা আন কোনো উপায়েৰে পুনঃপ্ৰকৃতিৰ সহায়ত ইয়াৰ সংগ্ৰহকৰণ অথবা সংবৰ্ধন কৰাটো নিষিদ্ধ।
- ❖ এই কিতাপখনৰ বিক্ৰী এই চুক্তি সাপেক্ষে কৰা হৈছে যে প্ৰকাশকৰ আগতীয়া অনুমতি অবিহনে এই কিতাপখন ইয়াৰ নিজা বেটুপাত, 'বাইণ্ডিং'ৰ বাহিৰে অন্য কোনো প্ৰকাৰে ব্যৱসায় কৰিব, ভাৰা দিব, পুনৰ বিক্ৰী কৰিব নাইবা ধাৰলৈ দিব নোৱাৰিব।
- ❖ এই পুথিখনৰ উচিত মূল্য এই পৃষ্ঠাতে ছপা কৰিব লাগিব। ৰবৰৰ 'ষ্টাম্প', ষ্টিকাৰ মৰা বা অন্য কোনো প্ৰকাৰে অংকিত যিকোনো সংশোধিত মূল্যই অশুদ্ধ হ'ব আৰু বিবেচিত নহ'ব।

অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদৰ হৈ
ষ্টুডেন্টছ ষ্ট'ৰ্চ, প্ৰকাশক আৰু গ্ৰন্থ-বিক্ৰেতা
কলেজ হোষ্টেল ৰোড, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী-৭৮১০০১

ভূমিকা

বৰ্তমানৰ গোলকীয় যুগৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত পৃথিৱীৰ প্ৰতিখন দেশে প্ৰতিদিনে ইখনে আনখনৰ লগত বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত জড়িত হৈ পৰিছে। এই সম্পৰ্ক কেৱল বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰখনতেই সীমাবদ্ধ হৈ থকা নাই, বিজ্ঞান, গৱেষণা আৰু সভ্যতাৰ আন আন দিশলৈও সম্প্ৰসাৰিত হৈছে। ইয়াৰ ফলশ্ৰুতিত সমগ্ৰ বিশ্বখনেই এখন গোলকীয় গাঁৱত পৰিণত হৈছে আৰু সমগ্ৰ মানৱ সমাজৰ ভৱিষ্যৎ এক উমৈহতীয়া বিষয় হৈ পৰিছে।

শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত এই গোলকীয় যুগৰ প্ৰভাৱ সুদূৰ-প্ৰসাৰী। জ্ঞানৰ সীমাৰেখাত বৈ যোৱা খালী অংশবোৰ পূৰ্ণ কৰাৰ লগতে এই জ্ঞানৰ প্ৰসাৰৰ গতি অব্যাহত ৰখাৰ বাবে হেচাও আহি পৰিছে। নিত্য নতুন অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰ মুকলি কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ স্বাৰ্থত শৈক্ষিক অনুষ্ঠানবোৰে পাঠ্যক্ৰমৰ সমীক্ষণ কৰাৰ ব্যৱস্থাও লবলগীয়া হৈছে। ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা তথা প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ তথা বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ লেখীয়া গৱেষণা প্ৰতিষ্ঠানবোৰত নতুন পাঠ্যক্ৰম আৰু পাঠ্যসূচী প্ৰৱৰ্তন কৰিবৰ বাবে অবিৰত ভাৱে প্ৰয়াস আৰম্ভ হৈছে। এনে প্ৰচেষ্টাই প্ৰয়োজনীয় জ্ঞানৰ উন্মেষ ঘটোৱাৰ লগতে ছাত্ৰ সমাজৰ শৈক্ষিক মান উন্নত কৰাত সহায় কৰিব।

অৰ্থনীতিৰ বিশ্বায়ন, তথ্য প্ৰযুক্তিৰ নিত্য নতুন উদ্ভাৱন আৰু উৎপাদন প্ৰক্ৰিয়াত নতুন প্ৰযুক্তি ব্যৱহাৰৰ পৰিপেক্ষিতত ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা তথা প্ৰশিক্ষণ পৰিষদে ২০০৫ বৰ্ষত প্ৰথম শ্ৰেণীৰ পৰা দ্বাদশ শ্ৰেণীলৈ নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় পাঠ্যক্ৰমৰ গাঁথনি (National Curriculum Framework, 2005 or NCF-2005) প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াইছে। এই গাঁথনিৰ জৰিয়তে উন্নয়নৰ বিষয় আৰু আন আন সামাজিক প্ৰসংগসমূহ সামৰি ৰাজ্যসমূহৰ পাঠ্যক্ৰম, পাঠ্যসূচী, শিক্ষণ-শিকন সামগ্ৰী আৰু শিক্ষকৰ অভিযোজিত আদান-প্ৰদান কৌশলৰ বাবে অৰ্হতা বৃদ্ধি কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা তথা প্ৰশিক্ষণ পৰিষদে পাঠ্যসূচী প্ৰস্তুত কৰাৰ উপৰিও পাঠ্যক্ৰমৰ লগত ৰজিতা খুৱাই পাঠ্যপুথিৰ লেখীয়া মুদ্ৰণ আৰু অন্যান্য অমুদ্ৰণ (Non-printing) শিক্ষণ শিকন সামগ্ৰী (Material) প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াইছে। অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদেও বিভিন্ন দিশ বিবেচনা কৰি এই সুবিধা গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগবাঢ়িছে।

উচ্চতৰ মাধ্যমিক খণ্ডৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকললৈ গুণগত শিক্ষা আগবঢ়োৱাৰ লগতে যুগৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰাবলৈ শিক্ষা সংসদে সময়ে সময়ে ইয়াৰ পাঠ্যক্ৰম আৰু পাঠ্যসূচী সংশোধন কৰি আহিছে। সৰ্বভাৰতীয়

পাঠ্যক্ৰমৰ গাঁথনি (NCF-2005) ৰ আধাৰত অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদে যথেষ্ট পৰ্যালোচনাৰ অন্তত শেহতীয়াকৈ পাঠ্যক্ৰমৰ সংশোধন কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত ১২ টা ঐচ্ছিক বিষয় আৰু মূল ইংৰাজী বিষয়ৰ পাঠ্যসূচী আৰু পাঠ্যপুথি সংসদে গ্ৰহণ কৰিছে। ইংৰাজী মাধ্যমৰ পাঠ্যপুথি সমূহ অসমীয়া আৰু বাংলা মাধ্যমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ চাহিদা পূৰাবলৈ বিশেষজ্ঞ ব্যক্তিৰ দ্বাৰা অনুবাদ কৰোৱা হৈছে। এই ছেগতে অনুবাদক তথা সম্পাদনা সমিতিৰ সদস্য তথা সমন্বয়কসকলক অৰিহণাৰ বাবে শলাগ যাচিছোঁ। অক্ষৰ বিন্যাসক, আৰ্হি পাঠক আৰু ছপাশালৰ কৰ্মীসকলক পাঠ্যপুথি ছপাৰ উপযোগী কৰি প্ৰস্তুত কৰি দিয়াৰ বাবে ধন্যবাদ জনাইছোঁ। ছাত্ৰ সমাজৰ হিত-সাধন কৰিলে আমাৰ এই কাৰ্যই সফলতাৰ মুখ দেখিব। বিজ্ঞজনৰ পৰা গঠনমূলক দিহা পৰামৰ্শ আগ্ৰহেৰে আশা কৰিলোঁ যাতে পৰৱৰ্তী তাঙৰণসমূহ উন্নত ৰূপত আগবঢ়াব পৰা যায়।

সচিব
অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদ
বামুণীমৈদাম, গুৱাহাটী - ২১

কৃতজ্ঞতা

ৰাষ্ট্ৰীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ, নতুন দিল্লীয়ে এই পাঠ্যপুথিখন অনুবাদৰ বাবে তথা উচ্চতৰ মাধ্যমিক স্তৰত পাঠ্যপুথি হিচাপে ব্যৱহাৰৰ বাবে অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদক অনুমতি প্ৰদান কৰিছে। অসম উচ্চতৰ মাধ্যমিক শিক্ষা সংসদে ইয়াৰ বাবে আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছে।

সচিব

TEXTBOOK DEVELOPMENT COMMITTEE

CHAIRPERSON, ADVISORY COMMITTEE FOR SOCIAL SCIENCES TEXTBOOKS AT THE HIGHER SECONDARY LEVEL

Hari Vasudevan, Professor, Department of History, University of Kolkata, Kolkata.

CHIEF ADVISOR

Yogendra Singh, Emeritus Professor, Centre for the Study of Social Systems, Jawaharlal Nehru University, New Delhi.

ADVISOR

Satish Deshpande, Professor, Department of Sociology, University of Delhi, Delhi.

Maitrayee Chaudhuri, Professor, Centre for the Study of Social Systems, Jawaharlal Nehru University, New Delhi.

MEMBERS

Amita Baviskar, Associate Professor, Institute of Economic Growth, Delhi.

Anjan Ghosh, Fellow, Centre for Studies in social Sciences, Kolkata.

Carol Upadhyay, Fellow, National Institute of Advanced Studies, Bangalore.

Khamyambam Indira, Lecturer, North East Regional Institution of Education, NCERT, Shillong.

Kushal Deb, Associate Professor, Department of Humanities and Social Sciences, Indian Institute of Technology, Mumbai.

Manju Bhatt, Reader, Department of Education in Social Sciences and Humanities, NCERT, New Delhi.

Tasong Newmei, Lecturer, North East Regional Institution of Education, NCERT, Shillong.

MEMBER-COORDINATOR

Sarika Chandrawanshi Saju, Lecturer, Department of Education in Social Sciences and Humanities, NCERT, New Delhi.

অসমীয়া অনুবাদ সমিতি

সমন্বয়ক

অধ্যাপক ড° চন্দ্ৰকান্ত গগৈ
সমাজতত্ত্ব বিভাগ, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়

অনুবাদক সকল

অধ্যাপক ড° চন্দ্ৰকান্ত গগৈ
সমাজতত্ত্ব বিভাগ, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়

ড° দিগন্ত কুমাৰ ফুকন
সহকাৰী অধ্যাপক, যোৰহাট মহাবিদ্যালয়

শ্ৰীমতী ৰিজু দাস
প্ৰৱক্তা, এচ কে হাজৰিকা, কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী

সম্পাদনা

অধ্যাপক ড° চন্দ্ৰকান্ত গগৈ
সমাজতত্ত্ব বিভাগ, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়

শ্ৰীমতী ৰিজু দাস
প্ৰৱক্তা, এচ কে হাজৰিকা, কনিষ্ঠ মহাবিদ্যালয়, গুৱাহাটী

সূচীপত্ৰ

দ্বিতীয় খণ্ড

ভূমিকা	III
অধ্যায়-১	
সংৰচনাত্মক পৰিৱৰ্তন	1
অধ্যায়-২	
সাংস্কৃতিক পৰিৱৰ্তন	23
অধ্যায়-৩	
ভাৰতীয় গণতন্ত্ৰৰ ইতিবৃত্ত	51
অধ্যায়-৪	
ভাৰতবৰ্ষৰ গ্ৰাম্য সমাজৰ পৰিৱৰ্তন	85
অধ্যায়-৫	
ঔদ্যোগীক সমাজত পৰিৱৰ্তন আৰু উন্নয়ন	110
অধ্যায়-৬	
গোলকীকৰণ আৰু সামাজিক পৰিৱৰ্তন	137
অধ্যায়-৭	
গণমাধ্যম আৰু যোগাযোগ	167
অধ্যায়-৮	
সামাজিক আন্দোলন	197
পৰিভাষা	243

ভাৰতীয় সংবিধান
(Constitution of India)
প্ৰস্তাৱনা
(The Preamble)

আমি ভাৰতৰ জনগণে ভাৰতক এখন সাৰ্বভৌম সমাজবাদী
ধৰ্মনিৰপেক্ষ লোক তান্ত্ৰিক গণৰাজ্যৰূপে গঠন কৰিবলৈ, তথা
ইয়াৰ সকলো নাগৰিকৰ বাবে, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু
ৰাজনৈতিক ন্যায়, চিন্তা, অভিব্যক্তি, বিশ্বাস, ধৰ্ম আৰু উপাসনাৰ
স্বাধীনতা, প্ৰতিষ্ঠা আৰু সুযোগৰ সমতা লাভ কৰিবলৈ আৰু
তেওঁলোকৰ সকলোৰে মাজত ব্যক্তিৰ মৰ্যাদা তথা জাতীয় ঐক্য
আৰু সংহতি সুনিশ্চিতকাৰী ভাৱে বৃদ্ধি কৰিবলৈ নিষ্ঠা
সহকাৰে সংকল্প কৰি— আমাৰ এই সংবিধান সভাত আজি
১৯৪৯ চনৰ নৱেম্বৰ মাহৰ ষষ্ঠবিংশদিৱসত এই সংবিধান গ্ৰহণ
কৰিছোঁ, অধিনিয়মিত কৰিছোঁ আৰু নিজকে অৰ্পণ কৰিছোঁ।